

OPGANG

Menschen uit Polderland

door Jan Knappe Mzn

DIE mensen uit mijn boek, die landarbeiders — ik ken ze al jaren. Als zoon van een klein kneuterboertje ben ik onder hen geboren, ik ben onder hen opgegroeid, heb op school naast hen gezeten in dezelfde bank, ik heb met hen gespeeld en gevochten...

Tot — nu een jaar of zes geleden — ik met het arbeidersvolk van Flakkee in nauwere aanraking kwam.

Ik was onder hen geboren, ja — maar ze waren nochtans vreemden voor mij gebleven, zooals zooveel mensen vreemden voor ons blijven en onbegrepen door ons leven gaan. Toen ik een jongen was waren ze vroolijke speelkameeradjes, die vaak meer dorsten dan ik; en toen ik op de secretarie kwam werden ze namen voor mij, die in het bevolkingsregister staan in alphabetische volgorde, zinledige namen... want wat weet een bevolkingsregister van de zielen der menschen!... Totdat ik bemerkte, dat ik met menschen te doen had, menschen, elk met een eigen ziel, in velerlei verscheidenheid...

Val mij niet hard, dat er enkele jaren noodig waren, voordat mijn oogen daarvoor opengingen, want ik ben ook ambtenaar... en tusschen ons en het leven staat zooveel, waardoor wij het leven soms niet begrijpen, en waardoor het leven ons niet begrijpt...

Maar ik heb het landarbeidersvolk eindelijk leeren kennen als menschen, en ik ben daar dankbaar voor.

Dat kwam zoo. Er werd in arbeiderskringen veel geklaagd over lage loonen, het jonge volk organiseerde zich in de roode vakbond, af en toe staakte men eens een halve dag, men reed het eiland door in een roode auto, om het volk op te wekken tot aansluiting bij de socialistische vakbeweging, men organiseerde optochten met roode vaandels en muziek voorop, men hield meetings... En de oudere arbeiders schudden er het hoofd over en ze lachten... En een week later was er niets meer aan de lucht, men werkte weer en men mopperde... Het leven ging zijn ouden gang...

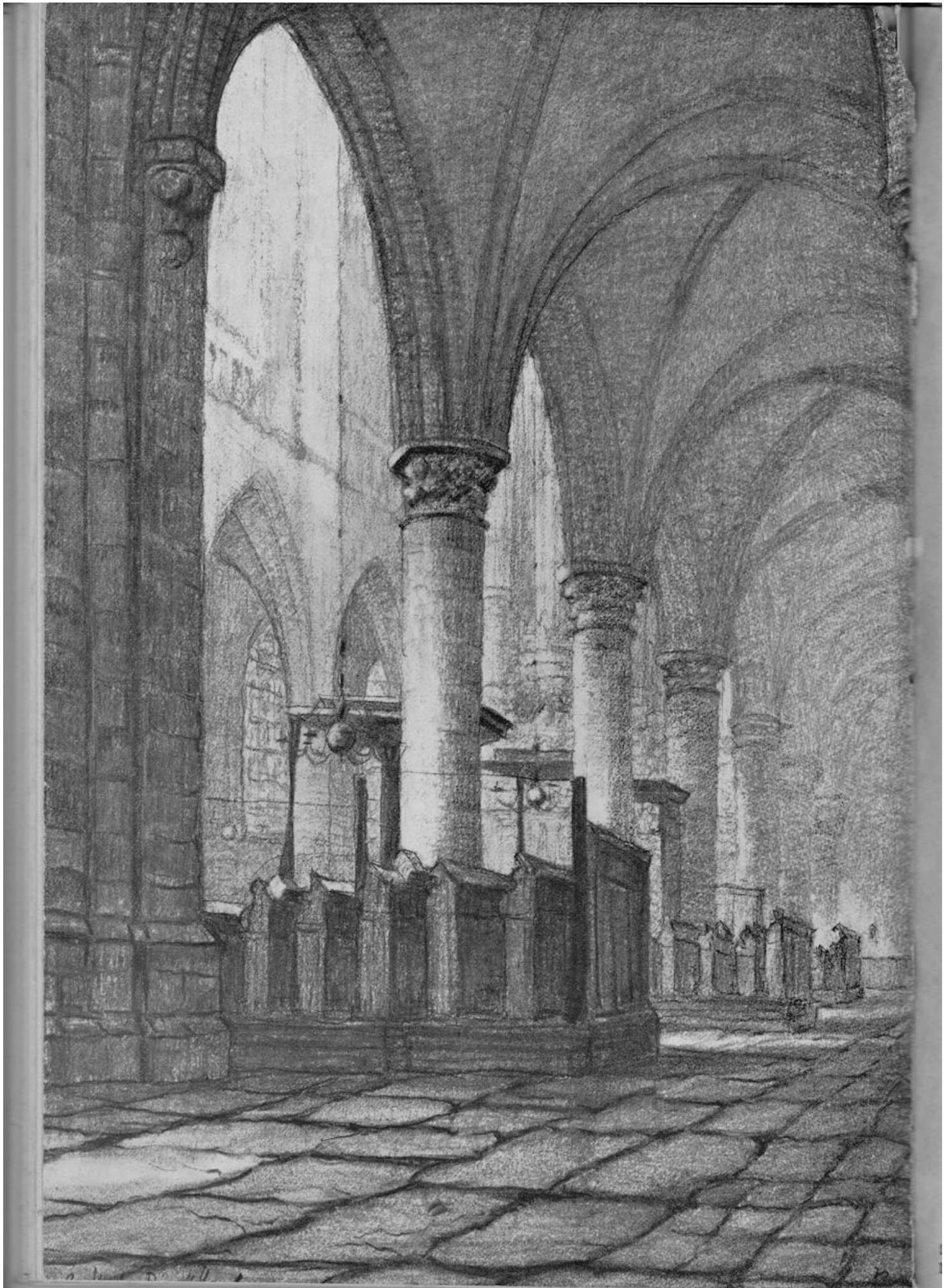
Er was reden tot ontevredenheid. De boeren hadden jaren achter den rug waarin ze veel geld verdienden. En de arbeiders werden met een klein loontje afgescheept.

Geen enkele groep arbeiders wordt zoo slecht betaald als de landarbeiders. En Flakkee gaat daarbij voorop. De behoeften van de menschen zijn immers gering! Zeker, en ze hebben een stukje hofland, waar ze aardappelen en groenten voor eigen gebruik op winnen! En ze slachten in het najaar een varken, daar verkoopen ze soms de helft nog van, en van de opbrengst kunnen ze zelfs nog een stukje kleeren koopen! Och, de menschen kunnen met zoo'n beetje toe. En er zijn immers rangen en standen in de maatschappij. Nou, van God verordineerd! Want op Flakkee praten de menschen veel over God. En de arbeiders verdraagden geduldig, de hitte van den zomer en de koude van den winter, en het leven ging over hun hoofden voorbij...

Toen werd mij de vraag gedaan: wilt gij voor de arbeiders in Sommelsdijk iets doen? Dat was het begin van mijn roman. Dat was het begin, zonder dat ik het zelf wist.....

Hoe kon er iets voor de arbeiders gedaan worden? De Landarbeiderswet beloofde hier iets. Deze wet, van 20 April 1918, S. 259, stelt voor den landarbei-

der in uitzicht de verkrijging van land met woning in eigendom, een z.g. landarbeidersplaatsje, of van los land in pacht. Een landarbeidersplaatsje mag hoogstens een waarde hebben van f 4000.—, daarbij wordt van den arbeider een gegoedheid geëischt van ten minste $\frac{1}{10}$ der waarde. Voor de rest wordt het bedrijfje met een hypotheekschuld bezwaard, welke in dertig jaren moet worden afgelost. De wet wordt uitgevoerd door de gemeentebesturen of door rechtspersoonlijkheid bezittende vereenigingen.

Zulk een vereeniging was er in de gemeente, ze telde nog geen tien leden, en had nooit iets kunnen bereiken bij gebrek aan iemand, die administratief voldoende onderlegd was, en die den weg wist in den doolhof van wettelijke bepalingen.

Van die vereeniging werd ik tot secretaris benoemd. Er werd reclame gemaakt, er werd vergaderd, het vertrouwen der arbeiders groeide langzaam, vóórdat een half jaar voorbij was bestond de vereeniging uit 87 leden en was er voor f 20000.— land aangekocht, dat onder 27 arbeiders verdeeld werd.

Ik vertel hier maar niet van den tegenstand, die van den kant der boeren ondervonden werd. De vereeniging groeide, de wet overwon alle tegenwerking. Een jaar later bedroegen de voorschotten reeds f 75000.—, boerden 80 arbeiders hun eigen perceeltje land en woonden er een viertal gezinnen op hun eigen landarbeidersplaatsje!

Dus nog vier arbeiders in de gemeente, die een spaarpotje hadden van vierhonderd gulden. 't Is op Flakkee voor den arbeider nog zoo slecht niet! Kom, ik ben behalve ambtenaar toch ook mensch, en ik behoef hier geen verslag te doen hoe ik die beide met elkander verzoen. Ik behoef mij hier als ambtenaar toch niet weg te gooien! Maar een eigen bedrijfje hebben ze gekregen...

Tot zoover was mijn werk mooi, het liep alles zoo vlot! De arbeiders waren dankbaar. Ze vertelden mij opgetogen, dat ze soms honderd gulden en meer vrij van hun perceeltje over gehouden hadden. Ik begreep wat dit voor hen beteekende, want het gemiddelde jaarloon van een landarbeider werd destijds geschat op f 700.—! En met blijmoedige gezichten betaalden ze de pacht, en ze probeerden me weleens een dubbeltje in de hand te stoppen, en soms wel eens een kwartje...

Geen wonder dan ook, dat alles wat flink was, zich bij de vereeniging aansloot. Ik zou in de toekomst nog veel kunnen doen, en alle arbeiders zouden straks een eigen stukje land hebben, misschien wel met een huisje er bij...

Toen kwam de crisis. Ze vernietigde in één slag alle toekomstverwachtingen, en ze dreigde ook te sloopen wat zoo moeizaam was tot stand gebracht.

De prijzen van de landbouwproducten daalden, soms bleven ze onverkoopbaar op de akkers achter.

Het eerste crisisjaar hielden de arbeiders zich goed. Ze hoopten op beter. De perceeltjes brachten niet op wat ze den arbeider gekost hadden, hij paste het ontbrekende bij van zijn karige loon en hoopte...

Het andere najaar beschaamde die hoop. Er waren pachters, die niet meer konden betalen. Ze zeiden het beschaamd: ze konden het niet helpen, het liep zoo tegen. En ik begreep het, trachtte hen te bemoedigen... Maar er waren ook arbeiders, die het heelemaal niet erg vonden, het was immers crisis, en ze hadden geen land willen hebben om er aan te verliezen, ik mocht het terug hebben als ik wou. Dat pijnigde mij, maar ze merkten het niet... En er waren ook arbeiders, die wel betalen konden, maar ze deden het niet, of ze deden het mopperend, want ze rekenden me voor, dat ze nu eigenlijk voor een ander moesten betalen, het land was toch van allemaal. En dat pijnigde mij nog meer. Had ik daarvoor een paar jaar lang gewerkt, had ik daarvoor aangedrongen op eensgezindheid en samenwerking?

Toen kwam er een nieuwe verhouding bij tusschen de arbeiders en de secretaris van hun vereeniging. De werkloosheid onder hen werd gaandeweg groot

OPGANG

ter. Er werd om werkverschaffing geschreeuwd, om een steunregeling. Er kwam leven in de arbeidersmassa. Zelfs de oudere arbeiders begonnen te zeggen, dat de socialisten toch wel gelijk hadden. Voor de boeren werd er wel wat gedaan, en de arbeiders moesten daaraan helpen betalen! Want de steun aan den landbouw maakte het brood duur, en de suiker, en de boter... Ja, de arbeiders zijn nog zoo dom niet, als ze bij de socialisten in de leer gaan...

Er kwam werkverschaffing en een steunregeling. Het gemeentebestuur wees mij aan als orgaan voor de werkloozenzorg.

Zoo kwamen de arbeiders bij mij om steun aan te vragen. De leden van de vereeniging deden het in de hoop, dat ze wat voor zouden hebben op de anderen die geen lid waren, ik was immers hun kameraad. Maar ze werden teleurgesteld en dat merkte ik goed. En de anderen meenden, dat het toch wel het geval was, en dat merkte ik ook goed. En ze moesten allemaal hun verdiensten opgeven, om daarmee rekening te kunnen houden bij het bepalen van de steunuitkeeringen, daarmee bedrogen ze mij soms. En dan strafte ik hen met uitsluiting voor een bepaalden tijd. Dat moest ik doen als ambtenaar, dat zeggen de voorschriften. En moet het recht niet gehandhaafd worden ook onder degenen, die men liefheeft? Toen schreef het roode vakblad van de landarbeiders over een „Christelijk” orgaan voor de werkloozenzorg, en over een „dorpspotentaatje.” En door het loket zag ik dat het blad uitgedeeld werd onder de arbeiders in het wachtlokaal... en ze lachten. Ik deed mijn oogen dicht, want dat was toch meer dan vleesch en bloed konden verdragen.

De arbeiders weten immers niet hoe mijn hart vervuld is met medelijden als ik de uitbetalingsstaten opmaak. Ze kennen alleen den ambenaar achter het loket, die met de regelmaat van een machine hun werkloozenkaart afstempelt. Bij wien ze een voor een op kantoor mogen komen en die hen dan vragen stelt: kort en zonder omhaal van woorden, misschien wel eens driftig, want er zijn er zooveel.

Steunuitkeeringen van ten hoogste vijf, zes, zeven gulden, hoe komen de menschen er mee rond, zonder bijverdiensten van eenige beteekenis, soms gezinnen van tien personen! En daar niets aan te kunnen veranderen!

Nu kan men wel vragen: waarom geen pogingen in het werk gesteld, om die steunuitkeeringen wat op te voeren. En inderdaad, pogingen daartoe zouden misschien kans van slagen hebben, want iedereen is overtuigd, dat de werkloozensteun voor de landarbeiders onvoldoende is. Maar — het terrein van de werkloozenzorg is een moeilijk terrein, waar men alleen met de grootste omzichtigheid te werk mag gaan. En gevoel en verstand verdragen elkander hier niet.

Waar het menschelijk medegevoel zegt: de steunuitkeeringen moeten naar boven, daar zegt het redeneerend verstand: de steunuitkeeringen moeten blijven zooals ze zijn, en anders wordt de gansche maatschappij ten plattelande ontwricht. De landarbeidersloonen zijn zoo ontstellend laag, vooral in den winter (f 1.40 per dag), dat bij een geringe verhooging der steunbedragen de arbeiders niet meer zouden gaan werken. En daar moet het toch weer heen: naar een werkende maatschappij.

Verhooging van de landarbeidersloonen bevorderen? De arbeiders zouden er dubbel mee gebaat zijn. Maar waar is de man, die hier iets zou kunnen bereiken, in een tijd van groote werkloosheid? Actie tot loonsverhooging zou nu de ernstigste gevolgen kunnen hebben. De tijd van geld verdienen is voor de boeren voorbij, hun inkomens zijn tot een minimum gedaald, velen werken met verliezen jaar op jaar. Verscheidene oudere boeren, die van de vette jaren het meest geprofiteerd hebben, deden hun bedrijven aan kant en leven nu van hun renten. Maar hun opvolgers zitten op zware lasten, veel kleine boertjes hebben hun kapitaaltjes langzamerhand zien verminderen, ze kunnen zich alleen nog door credieten staande houden, alles wankelt op den rand van

OPGANG

een afgrond.....

Men zegt, dat het landbouwbedrijf *momenteel* geen hoogere arbeidsloonen kan dragen. Ik wil dat hier niet nader onderzoeken, maar hoe schrikkelijk gaat dan in vervulling de Goddelijke vloek: In het zweet uws aanschijns zult gij uw brood verdienen! Terwijl in het voorjaar de vruchten liggen te verrotten op de akkers hebben de arbeiders in den winter honger geleden! En terwijl het golvende koren rijpt in den zonnigen zomerdag roepen de arbeiders om brood!... En het schrijnende van dat alles is, dat men van het oordeel Gods niet het minste besef heeft!...

En door het raampje van mijn loket kijken de arbeiders mij haatdragend aan, omdat de steun zoo laag is, en omdat ik geen knoeierijen duld, en omdat de Landarbeiderswet hen nog dieper in de put geholpen heeft. En de boeren vragen: hebben we het niet van te voren gezegd?...

Het socialisme predikt zijn leuzen, het belooft zijn beloften, het zaait zijn leugens, zelfs op de muren van mijn stempellokaal, en het schiet wortel in de harten van de arbeiders, jonge en oude... nog voordat ik het vuil van de muren heb kunnen scheuren, want Flakkee is een vruchtbaar eiland...

En de boerezoons worden fascist, want het fascisme vermoordt het socialisme, het zal hen helpen, om de arbeiders er onder te houden!

En onderwijl twist het overige deel van Flakkee over de wijze waarop God moet worden gediend...

* * *

Ziedaar wat mij geïnspireerd heeft tot het schrijven van mijn boek. Ik heb *moeten* schrijven over den landarbeider, over zijn groote stoffelijke ellende, en meer nog over zijn grooten geestelijken nood. En — laat ik nu maar alles zeggen, want het is nu eenmaal het lot van den schrijver, dat hij zichzelf geeft — ik heb dat moeten doen, om niet onder te gaan, om mijn evenwicht te hervinden.

Flakkee is zoo mooi, ik kan niet zeggen hoe mooi of het is, dat moet men zelf gezien hebben. En op dat mooie eiland wonen zooveel menschen...

Hoelang zullen de vruchtbare akkers nog bebouwd worden? De arbeiders drommen werkloos samen op de hoeken der straten! En de duivel gaat om als een engel des lichts...

— —

Ik heb dat land lief..... en dat volk.....